

Тетяна Добко,
к. і. н., заввідділом ДБО НБУВ

Бібліотечно-інформаційне обслуговування у бібліотеках Баварії

Розповідається про навчальну поїздку десяти українських бібліотекарів до Німеччини влітку 1999 р., яка дала можливість ознайомитися з цікавим досвідом роботи її книгозбірень, з особливостями їхньої діяльності, організацією бібліотечно-інформаційного обслуговування різних верств населення, новими бібліотечними технологіями.

У навчальній поїздки до бібліотек Баварії з 11 по 17 липня 1999 р., організованій Бібліотечним відділом закордонних зв'язків Німецького бібліотечного інституту в Берліні (НБІ), бібліотекою Гете-Інституту в Києві, Українською бібліотечною асоціацією, взяли участь 10 бібліотекарів з України (асистент бібліотеки Гете-Інституту в Києві Світлана Сліпченко як перекладач, заввідділом бібліотеки Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут» Світлана Барабаш, заввідділом Наукової бібліотеки Харківського державного університету Віра Малиновська, заввідділом Кіровоградської універсальної наукової бібліотеки Аліса Абгарян, директор Миколаївської Центральної бібліотечної системи для дітей Наталя Семилет, директор бібліотеки Сумського державного університету Тетяна Слабко, заввідділом бібліотеки Донецького державного технічного університету Наталя Ченікалова, заввідділом Центральної наукової медичної бібліотеки Олена Загородська, декан факультету інформаційних систем та бібліотекознавства Київського національного університету культури і мистецтв Віра Загуменна й автор даної статті). Групу супроводжувала доброзичлива та надзвичайно коректна Габрієла Ульріх з НБІ.

Програма перебування в країні була напруженою, насиченою, змістовною і дуже цікавою. За короткий термін ми відвідали бібліотеки різного рівня: від невеличкої міської до Баварської державної (БДБ) й ознайомилися з досвідом їхньої роботи, організацією обслуговування читачів.

Федеративна Республіка Німеччина — країна з високорозвиненою економікою, де історично склалася повага до культури, науки, техніки. Саме тут Гутенберг винайшов книгодрукування, що сприяло розповсюдженню знань, освіти, становленню і піднесенню культурного розвитку держави. Вже на початку XVI ст. в країні діяли 20 університетів. Розвиток науки й промисловості потребував відповідного інформаційного забезпечення. Це стимулює організацію в Німеччині спеціальних бібліотек, частина з яких функціонує і досі.

Важливою ланкою національної системи науково-технічної інформації є наукові та публічні бібліотеки, котрі в основному фінансуються урядами земель і місцевою владою. Публічна бібліотека в Німеччині розглядається як культурно-освітня та інформаційна установа. Нові інформаційні технології (ІТ) впроваджують для кращого використання видавничої продукції, ефективнішого задоволення читацьких інтересів і потреб. Найсучасніші ІТ розширюють можливості бібліотек.

Суспільство глибоко усвідомлює їх важливе значення у розвитку країни й прогресі нації. Федеральний уряд велику увагу приділяє питанням інформаційного забезпечення німецьких учених і спеціалістів, тому що вважає це вирішальною умовою прискорення науково-технічного прогресу, зростання економіки держави, підтримки конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку. Згідно з Конституцією ФРН землям, які входять до її складу, надаються широкі повноваження в організації різноманітних сфер життя.

Баварська державна бібліотека (BSB - Bayerische Staatsbibliothek), що фінансується федеральною землею Баварія, є універсальною, регіональною, завдяки своїм багатим фондам має загальнонаціональне значення. У минулому це — «Королівська бібліотека» Королівства Баварія, засно-

© Добко Тетяна Василівна, Київ, 2000

вана 1558 р. як придворна. З 1663 р. вона зберігає обов'язковий примірник для території тодішньої землі Баварії, а з XIX ст. — для нинішньої. У XVIII ст. стала бібліотекою заснованою в той час Академії Наук. У 1803 р. до її фондів було передано близько 1100 томів з баварських монастирів. Нині універсальні фонди бібліотеки нараховують понад 7,2 млн. томів. Дуже цінний рукописний фонд (72 тис.), у тому числі музичні рукописи, понад 18 тис. інкунабул. Має міжнародне визнання у галузі реставрації книг та рукописів.

Під час Другої світової війни бібліотека майже не постраждала. Її щорічний бюджет становить 16 млн. німецьких марок (1997 р. — 18 млн.), надходить близько 160 тис. книг, 42 тис. поточної періодики. У комплектуванні перевага надається історичній літературі, працям з класичних наук про стародавній світ, із музикознавства тощо.

Книгозбірня є депозитарною бібліотекою документів міжнародних організацій. Тривалий час — один з найзначніших постачальників інформації для національних банків даних та нормативних баз даних.

По бібліотеці нас супроводжувала п. Ханнелоре Гоншіор, заввідділом славістики (на жаль, він був на ремонті, оглянути його не вдалося). Приємною була зустріч з україркою Надією Халявкою, яка працює у відділі і докладає багато зусиль до розвитку українсько-німецьких культурних зв'язків. Директор бібліотеки д-р Германн Лескієн розповів про бібліотечну справу в Німеччині, участь бібліотек у різноманітних наукових та культурно-освітніх програмах, у підготовці проектів, про досвід залучення додаткових джерел фінансування. Нас вразили масштаби автоматизації, комп'ютерних мереж, використання Internet та Intranet. До послуг читачів — 300 комп'ютерів. Бібліотека має широкі можливості здійснювати пошук у національному банку видань (9 млн. бібліографічних записів), загальних зведених каталогах регіону. Нині до Баварського бібліотечного союзу входять БДБ, 10 університетських, 23 інститутські, 10 державних бібліотек, 7 бібліотек міністерств, 3 — установ, 23 недержавні бібліотеки. Заявка направляється туди, де є документ. Значні масштаби переведення ретроспективних карткових каталогів у електронну форму, яке, до речі, здійснювалося на Філіппінах (там дешевше). Конверсію карткових каталогів виконано протягом 1996 — 1997 рр. для видань 1953—1981 рр. Однак при створенні ЕК без перегляду видань de visu виявляються деякі помилки та неточності. Функціонує банк даних періодики. ОРАС включає видання 1501—1840, 1982—1999 рр.

БДБ відіграє центральну роль у міжбібліотеч-

ному абонементі. Крім безкоштовної служби МБА (термін виконання замовлень близько одного місяця), розроблено також систему надання користувачам копій, функціонує служба доставки документів SUBITO, мета — їх доставка у будь-яке місце, незалежно від цілей і потреб у необхідний час (як правило, замовлення опрацьовуються 72 год., термінові — протягом доби). Замовнику пропонують пошук у БД на домашній сторінці SUBITO і доступ до банку даних ZDB (Zeitschriftendatenbank), що нараховує понад 1 млн. назв журналів, який постійно поповнюється. Замовлення в режимі on-line слід робити дуже уважно, ретельно перевіряти назву потрібного документа, джерело тощо. До речі, замовлення на повне копіювання книг не приймаються, зважаючи на законодавство про авторські права; можна замовити тільки окремих розділ, частину, статтю, доповідь або мікрофільм, CD-ROM, фотокопію. Якщо запит не може бути виконаний (передрукування з CD бувають неможливі в зв'язку з ліцензійними угодами), абонента про це повідомляють.

Серед користувачів SUBITO — бібліотеки Москви, Санкт-Петербурга, Новосибірська та ін. Служба (18 осіб) працює цілодобово, виконує в середньому чотири тис. замовлень на місяць, у тім числі локальних, місцевих. Рекламний проспект гласить: «Як все хороше — послуги SUBITO мають свою ціну». Вони на доставку документа однакові по всій Німеччині. Заявка від 1 до 20 стор. коштує п'ять німецьких марок.

Ціни на доставку документів
(вартість вказана у німецьких марках)

	Кількість сторінок від 1 до 20	Кожна наступна сторінка
E-mail	5	0, 20
FTP	5	0, 20
FAX	10	0, 20
Поштою	8	0, 20
Самостійно	5	0, 20
Кур'єром	5	0, 20

Проект розроблено за участю НБІ.

Замовлений документ можна отримати факсом, електронною або звичайною поштою. Бланк замовлення для доставки документів включає відомості про документ, дані читача та опції для вибору форми документа для комп'ютерів, які можуть використовувати Macintosh, Windows, DOS чи UNIX.

Засіб доставки	Вибір формату
E-mail	Postscript
FTP activ	GIF
	TIFF

За послугу замовник отримує рахунок, який можна сплатити inkasso або кредитною карткою Kreditkarte (VISA) (<http://www.subito-doc.de>, E-mail info@subito-doc.de).

Значні зусилля спрямовуються на запровадження нових ІТ, у центрі уваги — надання читачам електронних періодичних видань. Вони з'являються раніше або паралельно з друкованими; крім цього, набувають поширення тільки on-line журнали. Іноді передплатники друкованих видань послуговуються ними безкоштовно, а інколи доплачують 35% від вартості. Користування електронними журналами, яке контролюють розповсюджувачі відповідно до ІР адреси користувача, налагоджено в бібліотеці в середовищі Intranet.

Нині в бібліотеці доступні вісім БД (Elektronische Zeitschriftenbibliothek) електронних журналів (згодом буде більше):

The Cochrane Library — Медицина; HighWire Press — Техніка, медицина; IDEAL (Academic Press) — Медицина, природничі і соціальні науки (<http://www.idealibrary.com>); Institute of Physics Electronics Journal (<http://www.iop.org/EJ/welcome>); JSTOR — гуманітарні науки, математика, біологія, педагогіка, статистика, економіка; ретроспективна БД від самих перших журналів ХІХ ст.; LINK (Springer) — медицина, природничі науки (<http://link.springer.de>); Swets — усі галузі (<http://www.swetsnet.nl>); Wiley InterScience — медицина, техніка, природничі, соціальні науки.

При роботі з електронними журналами є можливість переглянути їх зміст, реферати конкретних публікацій, повний текст яких відповідає друкованому варіанту, ідентичне розміщення колонок, схем, ілюстрацій, сторінок тощо. Це дає змогу зробити відповідне посилання на статтю. В кінці реферату подано її обсяг (КВ) у PDF-форматі. Матеріал можна роздрукувати або отримати у вигляді файлу.

Крім пошуку за конкретними журналами, їх номерами, існує й можливість тематичного пошуку Search, який (наприклад, Link Power Search) ведеться за галузями науки або в усій базі. За результатами пошуку користувач отримує перелік статей з рефератами, повні тексти тільки на передплачені журнали.

Скажімо, щоб увійти до БД Swets, де відбито журнали з 1997 р., необхідно набрати ІР-адресу та пароль. БД містить 14865 журналів, які мають певні позначки: Toc — зміст; Abs — реферат, резюме; Full text — повний текст.

«Електронні бібліотеки» — важливий спільний проект книгозбірень Німеччини. Це — система бібліотечного обслуговування, спрямована на ефективніше використання наукових електронних журналів, розроблена спільно з бібліотеками

університетів Регенсбурзького (відіграє головну роль) та Технічного в Мюнхені. Вона теоретично обґрунтована і далі розвивається під керівництвом бібліотеки Регенсбурзького університету. Нині в ній беруть участь 50 бібліотек країни, у тім числі й БДБ. Накопичено значну колекцію електронних періодичних видань, які охоплюють широке коло гуманітарних, природничих, технічних наук (комплектуються на кооперативних засадах). Зі сформованого спільними зусиллями банку даних кожна бібліотека-учасниця має локальний доступ до всіх електронних журналів. Будь-яка книгозбірня може пропонувати передплачені нею журнали й обумовлювати принципи їх використання. До БД включено понад 4200 назв періодичних видань з усіх галузей знань, серед них 500 — тільки в он-лайн режимі.

Обслуговування ними дуже просте. Користувач електронної бібліотеки переглядає перелік журналів за галузями й визначає наявні з його фаху. Існують й інші пошукові можливості*. Незважаючи на певну недовіру до електронних журналів, дедалі більше читачів звертається до них, відзначаючи переваги оперативності в отриманні інформації. Електронна адреса БДБ — <http://www.bsb.badw-muenchen.de>

Публічна бібліотека м. Ландсберга — невелика книгозбірня, яка вирізняється раціональністю організації й комплектуванням фондів. Попри те, що вона розміщена у колишній будівлі для зберігання солі, перебудованій і пристосованій під бібліотеку, дерев'яні перекриття її вдало вписуються у сучасний інтер'єр, відображають місцевий колорит, разом з тим створюючи домашню атмосферу. Екскурсію проводила завбібліотекою п. Клаудія Бухек.

Бібліотека і місцева влада проводять велику роботу, спрямовану на задоволення культурних та освітніх потреб населення. Це підтверджують й цифри фондообігу (при загальному обсязі фонду 40 тис. од. зб., книговидача становить 225 тис. од. зб. на рік). Фонд за складом: 42% — науково-популярна література, 25% — художня, 23% — дитяча література, 3% — журнали, 7% — відео, аудіо, ігри, CD. Політика комплектування — забезпечити два джерела на одного мешканця містечка. Бібліотека має OPAC,

* При пошуку в БД застосовуються кольорові позначки: зелений — вільний доступ (в основному, спеціальні наукові журнали англійською мовою, 850 од.); жовтий — є повний текст, але повні тексти користувачам надаються обмежено (залежно від того чи передплачений журнал); червоний — немає доступу до повного тексту, можна читати тільки зміст, реферат).

Доступ до журналів, позначених зеленим, може бути з будь-якого комп'ютера в Україні. <http://www.bibliothek.uni-regensburg.de/ezeit/>

а доступ до Internet тільки для внутрішніх потреб співробітників.

Фінансується місцевим управлінням. Щорічний бюджет бібліотеки дорівнює 560 тис. DM. Вона обслуговує 10 тис. читачів, з них 7 тис. — активних. Кількість відвідувань щорічно становить 75 тис. Багато різноманітних заходів проводиться для дітей: перегляд кінофільмів, майстрування, колективне читання тощо; для дорослих шоосені — літературні вечори.

Термін видачі літератури додому: книги — чотири тижні, CD-ROM — два тижні, відео — один тиждень.

За заявками користувачів бібліотека замовляє літературу через МБА з Мюнхена (безкоштовно, замовлення виконується протягом 4-х тижнів) та SUBITO (платно).

Користування бібліотеками в Німеччині безкоштовне, але є різноманітні платні послуги. У такий спосіб бібліотекарі прагнуть залучити кошти населення на утримання своїх установ. Бібліотека бере внески з читачів, а також штрафи за затримку взятих видань на абонемент. Вся література, аудіо-, відео-, компакт-диски видаються на абонемент, крім довідкового фонду (на кожній книжці жовта наклейка «не видається»). У разі затримки літератури стягується штраф у розмірі 2 DM на тиждень, за рік це поповнює бюджет приблизно на 40 тис. DM. За нагадування про сплату штрафу і повернення документів теж треба платити. (Збори від приватних осіб невеликі).

З метою вивільнення площ та вдосконалення організації фондів двічі на рік бібліотека продає літературу, що не користується попитом, непрофільні й старі видання. Книга, яка тривалий час не видавалася, перевіряється за ЕК, списується та продається. Отримані від таких акцій кошти ідуть на закупівлю нової літератури. Зауважимо: бібліотекар не відповідає за пропажу книг.

Двічі на рік бібліотека звітує перед місцевою владою; один раз на рік — у неписьмовій формі перед комісією з культури; раз на рік перевіряється каса.

Установа працює 30 год. на тиждень для читачів з урахуванням їх способу життя. Усього один день на рік призначено для підготовки статистичного звіту.

Міська бібліотека м. Гермерінг (Stadtbibliothek Germering). Публічні бібліотеки в Німеччині традиційно обслуговують такі сфери, як освіта, професійна діяльність, дозвілля, культура, наука. Але зростаючі ІП суспільства вимагають оперативнішого і водночас якісного їх задоволення. Наскільки наполегливо ця проблема розв'язується у Баварії, ми змогли пересвідчитися, відвідавши публічну бібліотеку м. Гермерінг. 1994 р. вона переїхала у спеціально побудоване

сучасне приміщення, де в її розпорядженні 1700 м².

Екскурсію по ній здійснювала її завідувача п. Фьорстер. З нами зустрівся мер міста п. Браун, котрий багато уваги приділяє питанням розвитку бібліотеки та її проблемам.

Книгозбірня вдало поєднує функції інформаційного, культурно-освітнього та дозвіллевого центру. З бюджетних асигнувань 8 тис. DM передбачено на проведення різноманітних масових заходів (підготовка рекламних матеріалів, програм, гонорарів для лекторів, артистів тощо); 110 тис. DM — на закупівлю літератури. Досить значний фондообіг. При 8 тис. постійних читачів книговидача становить 200 тис. щорічно. Бібліотека працює 36 год. на тиждень. Усі фонди, загальним обсягом 58 тис. од., представлені у відкритому доступі. Схема розміщення (систематична та за алфавітом) досить проста, що дає змогу читачам самостійно вибрати також відео-, аудіокасети, CD-ROM (на полицях представлені футляри від них). При оформленні на абонемент бібліотекар укладає в порожній футляр касету чи диск (зберігаються в спеціальних закритих шафах поряд з робочим місцем бібліотекаря). Додому видають навіть плейери для прослуховування касет. Бібліотекою розроблено чітку систему, спрямовану на забезпечення оптимального використання бібліотечно-інформаційних ресурсів та збереження фондів.

Установа бере штрафи (пеню) за затримку літератури, плату за надання відеокасет, CD-ROM. Користування комп'ютерами безкоштовне. За перегляд відео чи прослуховування касет треба платити 1 DM, надання довідки - 5 DM.

Особливості видачі документів на абонемент

Назва видання	Термін видачі (у тижнях)	Кількість
Книги	4	20
Ігри	4	2
Навчальні курси	8	2
Журнали	2	20
Комікси	2	5
Касети	2	5
CD	2	5
Video	1	3
CD-ROM	2	без обмежень*

* Видача CD-ROM здійснюється за плату, вартість 1,5 DM за одиницю; кожне продовження має таку ж вартість, відео — 3 DM. За продовження (або перевищення) терміну користування виданнями до 18 днів

Організація читальних закладів розрахована на різні вікові групи: дітей, молодь, дорослих. Можна відпочити у зручних кріслах або навіть усамітнитися в спеціальній зоні. Працює автомат самообслуговування для приготування кави.

Зацікавила нас і хоббітека. Певні переваги є в тому, що до бібліотеки можна приходити всією сім'єю. І в німців це традиційне. Сімейне читання, виховання його культури сприяє і формуванню особистості, і зміцненню нації. Бібліотекарі вдало та наполегливо працюють над позитивним іміджем своєї установи, намагаються зробити її найпривабливішою, а перебування в ній — найкомфортнішим.

Бібліотека Регенсбурзького університету (БРУ) (Universitätsbibliothek Regensburg). Бібліотеку засновано 1964 р. Спеціально розроблена для неї концепція мала на меті забезпечити прямий доступ до фондів викладачів та студентів. Фінансується землею Баварія. У спеціальному залі засідань нашу групу прийняли директор бібліотеки д-р Фрідріх Гайсельманн та її співробітники.

Установа складається з центральної та факультетських бібліотек (12), організованих в єдину інтегровану бібліотечну систему. Обслуговуються не тільки співробітники та студенти університету, а й інші особи та організації. Систематична схема розміщення видань застосовується в читальних залах і в книгосховищах.

Загальний обсяг фондів — понад 3 млн. Фонд відкритого доступу (1,4 млн. од.) — найбільший у Німеччині — розміщений у 14-ти загальнодоступних читальних залах. У головному представлено періодичні видання, довідкову літературу, літературу універсального змісту та основні видання з галузей. Є зал, де можна працювати з рідкісними виданнями та аудіовізуальними засобами.

Форми роботи з читачами досить різноманітні: це і створення семестрових підручних бібліотек та довідкових фондів на кафедрах, видача книг на короткий термін або вихідні тощо, надання платних послуг. У бібліотеці (разом з філіями) 3500 читацьких місць. Для дослідницьких цілей у книгосховищі влаштовано робочі бокси, де можна безпосередньо користуватися розміщеними там фондами. Замовлення з книгосховища виконуються терміново. Бібліотека працює щодня до 22 год., крім неділі, в суботу — до 18 год.

Термін користування виданнями, замовленими з книгосховища на абонемент, — один місяць; продовжувати строк можна через комп'ютер, але

(не рахуючи дні, коли бібліотека була зачинена) — 0,30 DM (за кожне видання); понад 18 днів — 0,50 DM. За перше нагадування про повернення видань — 1 DM; друге нагадування — 5 DM; третє нагадування — 10 DM.

не більше ніж двічі, тобто до трьох місяців. При отриманні літератури на абонемент читач одержує повідомлення, коли її треба повернути (якщо книгу замовив хтось ще, її необхідно повернути протягом двох днів).

Комплектування та каталогізація здійснюються в центральній бібліотеці (з моменту організації установи — за допомогою комп'ютерної техніки, з 1993 р. — в комп'ютерній мережі Баварії). Місцевий ЕК існує з 1994 р. з АРМ-ами в усіх факультетських бібліотеках і читальних залах. З 1995 р. введено електронну видачу книг. Тепер кожна з них має свій код. До питань комплектування залучається професура, референти, котрі подають свої заявки. У 1998 р. на комплектування витрачено близько 6 млн. 382 тис. DM. На них куплено 35 тис. книг. При цьому директор бібліотеки наголошував на матеріальних труднощах і необхідності вдумливого підходу до закупівлі нових видань. Пошук додаткових джерел фінансування допомагає здійснювати об'єднання «Друзів бібліотеки». 1998 р. від спонсорів отримано 160 тис. DM. Для розв'язання проблеми площ того ж року вилучено з фондів 18 тис. книг. Частина книг продається студентам (дешево), іншим бібліотекам.

Автоматизацію впроваджено на всіх ділянках бібліотечної роботи, функціонує система замовлення видань із книгосховища, ОПАС з програмою SISIS, розробленою фірмою Siemens. В основному кожна велика книгозбірня Баварії має свій ОПАС. Відомості про їх фонди відображаються в зведеному каталозі Баварії — BVB (Bayerischer Verbundkatalog http://www.bib-bvb.de/inf_bvbl.htm), який надає широкі можливості пошуку. Бібліографічний опис супроводжується сиглою бібліотеки з відміткою про кількість примірників.

До послуг надаються ресурси Internet. Заслужує на увагу досвід використання баз даних на CD-ROM. Як уже згадувалося, організовано також доступ до баз даних електронних журналів спільно з іншими баварськими бібліотеками. В університеті 3 тис. комп'ютерів, для студентів — 600, у бібліотеці для читачів — 200.

БРУ успішно впроваджує різноманітні програми та проекти — місцеві й міжнародні, — підтримані Німецьким науково-дослідницьким товариством (ННДТ), НБІ, міністерствами Баварії, ІФЛА та ін., спрямовані на підготовку даних до Internet, реєстрацію спеціальних видань, централізовану каталогізацію, доставку документів, центральний CD-ROM доступ, обмін інформацією тощо.

БРУ зацікавлена розширити співробітництво з бібліотеками України. Вона - побратим бібліотеки Одеського державного університету ім. І. І. Мечнікова, підтримує з нею книгообмін.

Згідно з існуючими домовленостями, ця бібліотека може робити певні замовлення електронною поштою на пошук у БД. Однак представники БРУ підкреслили, що проблеми з існуючим в Україні митним оформленням не сприяють розвитку ефективного партнерства. Електронна адреса БРУ: <http://www.bibliothek.uni-regensburg.de>

Бібліотека Університету Ерланген-Нюрнберг. Директор установи д-р Койнеке докладно розповів про її історію, фонди та сучасний стан. Книгозбірню створено 1743 р. разом із університетом. Обсяг фонду — 4,6 млн. прим., з них 600 тис. книг, що вийшли в світ до 1900 р., є близько 2 тис. папірусів V—VI ст. Велика увага надається проблемам збереження стародруків, історичних колекцій (глобусів, карт, медалей, графічних зображень, різьблення тощо), питанням сучасного комплектування.

У бібліотеці — 160 співробітників (більше половини — жінки, 80-100 осіб — бібліотекарі різних категорій, асистенти). Читачів — 12 тис. + відвідувачі, третина — мешканці міста. Бюджет бібліотеки для придбання видань — 2 млн. DM. Закупується три тис. журналів, усього — 6 тис. (50% — це обмін та подарунки); 50% — німецькі журнали, 50% — іноземні. Щорічно купується 18 тис. книг, усього надходить — близько 30 тис. Згідно з проектом ННДТ кожна бібліотека закуповує літературу за своїм профілем. Підручники студенти купують самостійно*.

У бібліотеці 500 комп'ютерів. Організовано сітьовий доступ до серверу з великою кількістю БД на CD-ROM.

На всіх ділянках впроваджуються процеси автоматизації. ЕК відображає надходження з 1982 р. До того ж використовується картковий каталог. Систему замовлення літератури на абонемент із книгосховища автоматизовано, добре продумано й чітко налагоджено. Строк виконання замовлення на абонемент — наступного дня; термін видачі — чотири тижні, або два, якщо книга користується попитом. Термін користування можна продовжувати двічі, третього разу видання необхідно показати.

Про історію та сучасний стан **Бібліотеки Католицького університету Айхштетт (Universitätsbibliothek Eichstätt)** розповів її директор, енергійний та демократичний д-р Герман Хольцбауер, який сам проводив екскурсію по установі та докладно ознайомив з її діяльністю. Католицький університет у м. Айхштетті — один з наймолодших у Німеччині. Заснований 1972 р. як Церковна загальна вища школа, а 1980 р. ре-

організований в університет. Його бібліотека має давню історію, виникла із заснованих 1564 р. і відтворених 1843 р. філософсько-теологічних закладів, а також відновленого 1958 р. педагогічного ВНЗ. З 1982 р. бібліотека керує державною бібліотекою Айхштетта (постала на початку XIX ст. під час секуляризації) та опікується бібліотекою Єпископського монастиря (обидві містять численні стародруки). До її складу входять бібліотека Історичного товариства, Галузева бібліотека з економіки в м. Інгольштадті, Галузева бібліотека з регіональної педагогіки і церковної освітньої роботи в Мюнхені та філії, що створюють єдину інтегровану бібліотечну систему. Бібліотека — куратор архівів різних товариств і видавництв тощо. Загальний фонд бібліотеки — понад 1,57 млн. книг, 434 тис. — не книжкові матеріали (платівки, мікрофільми, мікрофіші, аудіо, відео, діалозитиви, магнітні стрічки, дискети, CD-ROM та ін.), 5400 рукописів, у тім числі музичних, 1050 інкунабул. Щороку передплачується 4200 назв періодичних видань. Надходження 1998 р. — 37990 книжкових од. та 11200 — на інших носіях. Бюджет для придбання книг і палітурних робіт того ж року становив 2,8 млн. DM. Штатних одиниць — 85, з них 60 — бібліотекарі зі спеціальною освітою, сюди ж входять 13 претендентів середньої та вищої бібліотечної служби. Кількість активних читачів — близько 8 тис., книговидача на абонемент дорівнює 190253.

Центральна бібліотека побудована 1987 р. за проектом професора Гюнтера Беніша зі Штутгартта, знаходиться в чудовому мальовничому місці, неповторна архітектура і планування, нестандартне обладнання й розташування читальних залів. Має фонд духовної наукової літератури, видання з історії, філософії, політології, мово-, літературознавства, археології, романистики, германістики, загальний довідковий фонд, зберігає рукописну спадщину м. Айхштетта і головне книгосховище з 800 тис. томів. Читачам створено всі умови для пошуку необхідної інформації та продуктивної праці. Цьому підпорядковані книжкові фонди у відкритому доступі, організація залів, можливість працювати в окремих кабінах тощо. Викладачам дозволяється резервувати читацькі місця і залишати на них потрібну літературу. В читальних залах представлено велику кількість книжкової продукції й періодики. Схема розміщення видань та відповідних показників до них дає змогу легко знаходити потрібні видання й ставити потім на місце за встановленим порядком.

Бібліотеку повністю автоматизовано. Читачам надаються широкі можливості вести пошук у електронних ресурсах: OPAC (можна не тільки

* Навчання в університетах Німеччини безкоштовне, а книги можна купити в кредит і сплатити після закінчення ВНЗ з твердого заробітку.

знайти відомості про видання, а й замовити на абонемент і продовжити термін користування), CD-ROM, Internet, Multimedia. З метою їх ефективного використання персонал готує гарно оформлені різноманітні пам'ятки, інструкції, які представлені на спеціальних стендах і вільно надаються всім бажаючим. Доступ до найчастіше використовуваних БД на CD-ROM, Internet та електронних журналів забезпечено в Центральній бібліотеці, філіях та галузевих бібліотеках. Серед великого банку даних на CD-ROM подано: «ABI/INFORM», «CDMARC Bibliographic», «Social Sciences Citation Index», «Ulrichs», «EconLIT», «Bayer. Staatsbibliothek: Katalog, 1501–1840», «Deutsche Nationalbibliographie», «Bibliographie Nationale Francaise»; «Italienische Bibliographie», «Spanische Bibliographie», «Internationale Bibliographie der Rezensionen» та ін.

Усі видання мають захист від несанкціонованого вносу (оформити понад 1 млн. видань допомогли студенти), а також баркоди, що дозволяє легко простежити шлях потрібного документа. Літературою можна користуватися в читальних залах та брати додому.

Книгосховище обладнане сучасними механізованими стелажми, що дозволяє економити площу, а також автоматизованими візками для перевезення книжок та персоналу (щось схоже на велосмобіль), використання яких полегшує і прискорює роботу в підрозділі. Докладнішу інформацію про Бібліотеку можна знайти в Internet: <http://www.ub.ku-eichstaett.de>

Отже, незважаючи на наявність спільного у розв'язанні сучасних проблем, кожна бібліотека в Німеччині має свої особливості у формуванні фондів, обслуговуванні читачів, що продиктовано, насамперед, їх інтересами та потребами. У зв'язку з цим бібліотеки постійно вивчають громадську думку, чимало роблять для формування позитивного іміджу.

Університетські книгозбірні дозволяють вести пошук інформації в своїх фондах у режимі on-line через Internet. Спостерігається тенденція до кооперації та об'єднання зусиль бібліотек Німеччини щодо комплектування БІР, їх використання та надання спільного доступу. Залежно від фінансових можливостей конкретної бібліотеки, використовується широкий спектр програмних засобів: VIAP, SISIS, ALLEGRO, URICA, BASIS, BIS-LOC та ін. Хоча в цілому це заважає накопиченню сукупних інформаційних ресурсів,

німецькі книгозбірні значно просунулись у напрямі створення і реалізації спільних проектів.

Ознайомившись з організацією бібліотечно-інформаційного обслуговування у бібліотеках Німеччини, можемо стверджувати, що в країні налагоджено добре сформовану систему бібліотечно-бібліографічного обслуговування населення. Незважаючи на відсутність у країні Закону про бібліотеки і бібліотечну справу, відчувається серйозний державний підхід до бібліотечної справи й зацікавлення місцевої влади та населення проблемами розвитку бібліотек. Ми бачили позитивні наслідки роботи НБІ, ННДТ, різних комісій і конференцій щодо кооперації та об'єднання бібліотек, спрямовані на забезпечення повноти комплектування, централізовану каталогізацію, формування баз даних та спільне використання БІР. Кооперація бібліотек Баварії – це реальність, до якої повинні прагнути й українські бібліотеки. Кооперація бібліотечної діяльності, надання централізованих послуг здійснюються на регіональному та національному рівнях. Два основні чинники забезпечують гармонійний розвиток бібліотек – збереження культурних надбань та технологічні інновації.

Привертають увагу й рівень та розвиток самообслуговування у книгозбірнях Баварії, висока інформаційна культура читачів. Завдяки автоматизації, тут менша кількість персоналу, порівняно з бібліотеками України, працюють на важких роботах у книгосховищах переважно чоловіки.

Приклад книгозбірень Німеччини переконує, що мрії українських бібліотекарів стосовно комплексної автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів можуть бути реальністю. Про великі можливості бібліотек Баварії, їхню роль в інформаційному забезпеченні суспільства розповідає й цікавий відеофільм, відзнятий Світланою Барабаш. Його демонстрації у НПБ України, в НБУВ, Бібліотеці НТУУ «КПІ» викликали значний інтерес фахівців.

Широ дякуємо Німецькому бібліотечному інституту в Берліні, бібліотеці Гете-Інституту в Києві, Українській бібліотечній асоціації, Міжнародному фонду «Відродження», колективам усіх бібліотек, які нас приймали, за надзвичайно цікаві й корисні зустрічі, гостинність і доброзичливість. Сподіваємося, що й надалі контакти між Україною і Німеччиною поглиблюватимуться й розширюватимуться.